

Čini mi se da je konstrukcija s nominativom osobnoga imena ipak bliža jednoznačnosti, a ona s genitivom dublje je ukorijenjena u hrvatskoj tradiciji. Valjalo bi temeljito razmotriti sve mogućnosti u kojima se to pitanje javlja. Nisu samo u pitanju osobna imena, nego mo-

gu biti i opće imenice ili što drugo. Vjerojatno bi u nekim slučajevima bila primjerenija samo jedna mogućnost. A ako bi se moglo birati između dviju mogućnosti, valjalo bi genitivnoj konstrukciji dati blagu prednost.

M. Mamić

OSVRTI

O VIŠEJEZIČNIM RJEČNICIMA U HRVATA

U odjeljku *Osvrti* u 2. broju *Jezika* od mjeseca prosinca 1991. objavljen je tekst Danka Šipke u kojemu se osvrće na moj rad o višejezičnim rječnicima u Hrvata, publiciran u 2. broju *Jezika* u prosincu god. 1990.

Zahvaljujem kolegi Šipki prije svega na zanimanju koje je pokazao za moj rad. Posebnu zahvalnost dugujem mu i na nekim teoretskim proširenjima i dodatnim razjašnjenjima koja je u svom osvrtu mome radu pridodao. Nekim pitanjima pružio je i sam odgovore, no kako su druga ostala otvoreniima, dužan sam na barem neka od njih i njega i čitatelja radi odgovoriti.

Nekoliko riječi, prije svega, o izvorima za proučavanje višejezičnih rječnika, budući da se ne navode, a jedan (Franolićev) čak, tobože, prešućuje. Želim naglasiti da o prešućivanju bilo kojeg izvora (bibliografskog, enciklopedijskog, zatim sintetičkih radova, zbornika i sl.) ne može biti riječi kao ni, dakaiko, osnove. Nema spomena stoga ni o Franolićevoj leksikografskoj bibliografiji, ni o onoj Valentina Putanca, Edwarda Stankiewicza ni drugih, jer – ma koliko to bilo korisno – autoru to nije bila svrha. Navođenje *nekih* od izvora tek je usputno, što potvrđuje činjenica da je prisutno isključivo u obliku bilježaka,

»fusnota«.¹ Sustavno navođenje leksikografske bibliografije novo je poglavlje koje bi svakako zahtijevalo više prostora no što je autoru mogao biti dodijeljen.

Valja reći nešto više o osjetljivom pitanju navođenja početaka leksikografskog rada u Hrvata. Neki hoće da taj primat nosi *Liber de simplicibus* (Knjiga o ljekovitu bilju) 15. st. Na taj srednjovjekovni rukopisni, višejezični, terminološki, slikovni rječnik prvi je upozorio mletački bibliotekar Giuseppe Valentini. U nas ga je prvi spomenuo Bogoslav Šulek pišući god. 1859. o *Biljarsstvu*. Opsežno o njem piše Šulek ponovno god. 1879. u predgovoru svog *Jugoslavenskog imenika bilja*: za autora rječnika ne zna, prepisivača zbog učestalih grešaka smatra nevjestim u jeziku, drži da je ovaj možda najstariji imenik bilja nastao god. 1415; za rječnik kaže da se čuva u Mlecima, u knjižnici Sv. Marka, da je »pisan od česti na kvieru (3 lista), a ostalo na papiru (458 listovah).

Naslov je rukopisu »Liber de simplicibus Benedicti Rinij, medici et philo-

¹ Tako se Lj. Jonke spominje u vezi s rukopisnim rječnikom Adama Patačića, V. Dukat tek u odnosu na Della Bellin *Dizionario* (premda su njegove leksikološke studije veoma brojne, zanimljive i poučne), V. Putanec u kontekstu Lantovšćevih rječnika, a S. Musulin i I. Mičetić u vezi s Voltićevim *Ričoslovníkom*.

sophi Veneti«... Na svakom listu naslikana je prekrasno... pojedina biljka, a na drugoj strani je opis biline i kako se zove arapski, grčki, latinski, hrvatski (Sclavonice) i gdješto njemački (teutonice)...

Ovo je dakle možebiti najstariji hrvatski imenik bilja. Nigdje nije zabilježeno tko ga je sastavio, otkuda li ga je prepisao...²

U hrvatskoj stručnoj literaturi nakon Šuleka nije bilo temeljitije studije o kodeksu. Vatroslav Jagić³, naslanjajući se na Šuleka, tek konstatira postojanje slavenske građe u rječniku, koji sam nije proučio.

Najopsežniju botaničku analizu rječnika donio je dvadesetih godina ovog stoljeća Ettore de Toni⁴. On u naslovu svoje studije navodi Rinijevo ime, dopušta mogućnost da je Roccabonella autor rječnika, jer u ispisivanju fitonima vidi više ruku. Budući da je kodeks prema De Toniju vodič kroz ljekovito bilje koje je Mletačka Republika trebala radi kontrole njegova uvoza, dvojno autorstvo rječnika sasvim je sukladno njegovoj namjeni.

Premda su se sumnje u Rinijevo autorstvo rječnika javile dakle ranije, Michelangelo Minio⁵ prvi je autorstvo rječnika 1953. argumentirano pripisao zadarskom gradskom fiziku Nicoli Roccabonelliju i njegovu suradniku, njemačkom ljekarniku Johannu Reinhardt. Minio navodi kako je kodeks plod 40-godišnjeg rada te da je u Zadru

dovršen za četverogodišnjeg boravka Roccabonelle (1449–1453) u tom gradu.

Valentin Putanec s više detalja upozorava na rječnik u članku *Leksikografija* u V. knjizi I. izdanja *Enciklopedije Jugoslavije* (Zagreb 1962).

Još god. 1969. nagovijestio je slovenski etimolog France Bezljaj da bi *Liber de Simplicibus* pored čakavskih mogao sadržavati i slovenske fitonime. Proučivši talijansku stručnu literaturu ovu tezu s više detalja razraduje Bezljaj god. 1973.⁶ navodeći kako slovenskih fitonima u kodeksu ima čak oko 370 te da ih nitko nije detaljnije analizirao. Bezljaj smatra da je Šulekovo čitanje Riniija neprecizno, pa i proizvoljno, te da zanemaruje fitonime slovenskog podrijetla.

O rječniku izvještava, između ostalih, i Ljerka Marković na simpoziju iz povijesti znanosti u Zagrebu 1982.⁷

Navedene podatke prenos i Branko Franolić u svojoj bibliografiji hrvatske leksikografije.⁸

Da bi se o ovom višejezičnom kodeksu mogli donijeti utemeljeni sudovi, potrebno je dopuniti podatke o njegovu autorstvu te analizirati integralnu leksičku građu rječnika koji, prema znanju autora ovih redaka – pa ma kako se to začuđujućim činilo – Republika Hrvatska ni u kakvu obliku, nažalost, još nema.⁹

² Predgovor Šulckovu *Jugoslavenskom imeniku bilja*, Zagreb 1879, str. 18.

³ V. Jagić, *Povijest hrvatske filologije*, 13, Moskva 1910.

⁴ Ettore de Toni, *Il libro dei Semplici di Benedetto Rinio*. Memorie della Pontificia Accademia Romana dei Nuovi Lincei. Vol. V, VII, VIII, 1919–1925.

⁵ Michelangelo Minio, *Il quattrocentesco codice 'Rinio' integralmente rivendicato al medico Nicolo Roccabonella*, Atti dell' Istituto Veneto di scienze, lettere ed arti, Tome CXI, 1952–1955.

⁶ France Bezljaj, *Liber de Simplicibus Benedicti Riniij*, *Jezik in slovstvo*, br. 6–7, Ljubljana 1973.

⁷ Ljerka Marković, Prilog botaničkom poznavanju Hrvatske u srednjem vijeku, *Zbornik radova IV. simpozija iz povijesti znanosti i njihove primjene kod Hrvata u srednjem vijeku*, Zagreb 1982.

⁸ B. Franolić, *A Bibliography of Croatian Dictionaries*, Paris 1985.

⁹ U radu na *Imeniku bilja* Bogoslavu Šuleku stajao je na raspolaganju tek (možda samo djelomičan) prijepis:...»Sva ova imena prepisao mi je velikim trudom gosp. profesor Šime Ljubić, čuvar nar. muzejca« piše on u već citiranom predgovoru.

Ovim se upravo esencijalnim leksikografskim problemom (znanstvene potvrde o hipotetičnom hrvatskom autorstvu ovog rukopisnog djela omogućile bi datiranje početaka hrvatske leksikografije za više od stotinu godina unatrag, u odnosu na dosadašnje znanstvene spoznaje) bave danas Valentin Putanec i autor ovih redaka.

I naposljetku, koristeći ovu priliku, molim za uvrštenje jednog ispravka. U radu *Višejezični rječnici u Hrvata* (Jezik br. 2, prosinac 1990) na str. 49. potkrala se greška kojom su kovanice *djecovodnje* (pedagogija), *djecovođa* (pedagog), *kopnoraspisatelj* (geograf) i *pritankopojnik* (sopran) pripisane Petru Bašiću, priređivaču tzv. dubrovačkog izdanja Della Bellina rječnika. Radi se, međutim, o neuspjelim jezičnim novotvorinama koje je stvorio Della Bella, a ovdje sada dopisujem neke od neologizama Petra Bašića: *cjevočnik*, *zvjezdčnik*, (dalekozor, teleskop), *skladnopisje* (pravopis), *dobnik vodotočni* (vodena ura), *nebodvojnici* (blizanci, zvijezde Zodijskoga). Ni Petru Bašiću nije nedostajalo mašte!

Zahvaljujem još jednom kolegi Dan-ku Šipki na opaskama, a Uredništvu *Jezika* na uvrštenju.

Igor Gostl

PRIJEKO POTREBNA KNJIGA

(Vladimir Brodnjak: *Razlikovni rječnik srpskog i hrvatskog jezika*. Školske novine, Zagreb, 1991)

Razmjenom duhovnih i materijalnih dobara često se razmjenjuju i riječi što ih označuju. I hrvatski je jezik tako primio obilje tuđih riječi ili pod tuđim utjecajem za nove potrebe stvarao nove riječi. Pritom se često gledalo kako je neko terminološko pitanje riješeno u kojem drugom utjecajnijem slavenskom jeziku. To je čak bilo načelo hrvatskih fi-

loloških škola. Slavenska otvorenost bila je obilježjem hrvatskoga jezika, posebno u 19. stoljeću. Sve je to u redu dok se to odvija bez prisile, normalno. Dok je takav postupak, on ne nailazi ni na kakav otpor. Ali godine 1918. hrvatski narod i jezik hrvatski dolaze u pogibelj bitno drukčiju nego u kakvoj su bili nekoliko minulih stoljeća. Prije smo imali nekoliko susjednih jezika koji su nam se na razne načine pokušali nametnuti. Bili su to srećom strukturalno različiti jezici od hrvatskoga (njemački, talijanski, mađarski) te nisu imali izgleda da postanu službenim jezikom u Hrvatskoj. A prisila nije imala izgleda na uspjeh, jer što je ona bivala većom, to je jačim bivao i hrvatski otpor tom namećanju. Kobne godine zbiva se nešto bitno novo po jezik hrvatski. Hrvatski narod dolazi u političku zajednicu sa Srbima. A budući da se srpski izbor književnojezične osnove Karadžićevom reformom globalno poklapa s hrvatskim, štokavska osnovica na kojoj Hrvati i Srbi izgrađuju svoj jezik stvara dojam da je posrijedi jedan jezik. Tako se odmah nakon ujedinjenja pokušava nametnuti jedinstveni jezik (pa i za Slovence) – srpskohrvatskoslovenački, kako se službeno zvao. Sve ono što je hrvatski jezik stvorio tijekom nekoliko stoljeća, posebno u 19. stoljeću, bivalo je potiskivano ako se razlikovalo od srpskoga. Potiru se razlike a potiče (ili bolje: silom nameće) jezično jedinstvo na srpski način. Takvu je postupku bio izložen hrvatski narod i jezik sve do jučer. I koliko god svijest hrvatske kulturne javnosti bila velika, pa i svjesni otpor srpskom jezičnom utjecaju, silom jačega nametnulo se puno toga što se u normalnim uvjetima ne bi dogodilo. A budući da je bio posrijedi neravnopravni suživot dvaju veoma srodnih jezika, mogućnost utjecaja »ravnopravnijeg« jezika bila je veća. Sad kad smo, hvala Bogu, dočekali da Hrvat bude slobodan u slobodnoj Hrvatskoj, možemo i svoj